

Klerikalno nasilje. V Sp. Rožni dolini je že dalje časa neka vboaga kočarica zvonila in pri temu par krajcarjev zaslužila. Ker je pa žena pri občinskih volitvah napredno volila so ji to odzvali. Res krščanska ljubezen! Kdor ne voli z župnikom, ta naj pogine. Ali opozarjamo prijatelje, naj vsacega farskega nasilneža takoj sodniji naznanijo.

15.000 K je daroval celovski tovarnar Fomara ob prilike 70. letnega obstoja njegove firme za ustanove za delavce.

Vlom v cerkev. 3. t. m. ponoči so vlomili neznanj zlikovci v cerkev v sv. Mahorju; ukradli so denar iz blagajen. To je že tretji vlom v kateri

Po svetu.

Fabrika smodnika v Spielfeldu je zletela v zrak. V hipu razstrelbe je bilo k sreči le 6 delavcev v tovarni. Nekateri so prenašali smodnik (pulfer), drugi so ga tolkli; to zadnje se je menda premočno delalo, tako da se je smodnik vnel. Dva delavca Polz in Karner sta prišla ob življenje. Polza je vrgla razstrelba 60 korakov daleč skozi zrak; našli so na najvišjem drevju obleko nesrečnikov. Najmočnejše železne dele in debela drevesa je zlomilo kot užgalice.

Peter Rosegger, najpomembnejši pisatelj štajerske dežele, je bil te dni izredno odlikovan. Nemški cesar mu je podelil pomembni kronski red II. razreda. Kakor znano, je Rosegger veliki ljubitelj kmetijskega ljudstva, katerega življenje in trpljenje popisuje v svojih nesmrtnih povestih.

Ljubi „štajerci“! Fajmošter in organist občine Sumring sta se sprehajala zvečer po bližnje vasi. V občinski krčmi sta se posteno pokrepčala. Ko bi imela plačati, opazi župnik, da nima denarja. Organist je bil seveda tudi suh: „Ti krčmar“, pravi župnik; ravno vidim, da niman denarja pri sebi. Napiši najino cebo. Pa ne najna imena na vrata k drugim kmeti. Zastopiš?“ — „Za dobro, fajmošter“, odgovori krčmar in župnik ter organist odkorakata proti domu. Komaj sta prišla par korakov od gostilne, meni organist: „Gospod župnik, jaz se pa le ne zanesem na krčmarja. Ta naju je gotovo na vrata napisal. Res sem raveden. Kaj ko bi šla še enkrat nazaj in pogledala!“ — In res, ko prideta nazaj v krčmo, vidita z velikimi črkami na vratih napisano: „Dominus vobiscum 6 vrčkov pive; et cum spiritu tuo pa 9 vrčkov...“

Šolstvo in klerikalizem.

Prof. dr. Ludvig Wahrmond.*

Kadar se govori o nevarnosti, ki preti ljudski šoli, pridemo vedno na besedo, ki jo srečamo danes na vseh krajih in cestah javnega življenja, na besedo „klerikalizem“.

Tem klerikalizmu se je v okroglo 40 letih posretilo, da spodgrebi ponosno poslopje ljudske šole, ki je utemeljeno v zakonih od 21. decembra 1867, od 25. maja 1868 in od 14. maja 1869. Zunanje zidovje tega poslopja sicer še stoji, ali notranji sestav je že davno razpadel, hišnega gospodarja so že davno napodili in nočna ptica se je vgnezdila v šoli.

Kako se to raztolmači? Od kje to brezobzirno uničenje uredbe, ki je morda najvišjega pomena naše kulture? Zakaj to slepo sovraštvo proti šoli, katere pomen se nikdar dovolj ne naglašaja?

Ali, razumemo se! Klerikalni napad ne velja samo šoli temveč tudi svobodi. Velja pač svobodi na vsakem polju; velja svobodi, ki smo jo pridobili s svojo krvjo po viharjih leta 1848 in vojskah leta 1866 v državni temeljni postavi iz leta 1867; — klerikalni boj velja verski, politični, družbeni svobodi vsacega posameznega državljana, velja pa končno svobodi velike skupine države.

Kajti klerikalstvo ne more razumeti, da so časi njegove vamegnočnosti minuli. Klerikalstvo ne trpi vladarja nad sabo ali poleg sebe. Klerikalstvo ne pozna drugih postav kot svoje. Ničesar ne sovraži in ne proklinja tako močno, kakor duh svobodni.

In pri nas v Avstriji je dosegla cerkev vkljub spomladnim sanji leta 1848 zopet veljavno in moč v „konkordat“ iz l. 1855.

Tudi šole se je popolnoma duhovščini izročilo. Ves poduk v javnih in zasebnih solah naj bi odgovarjal nankom teh duhovnikov, učitelji naj bi bili izročeni duhovniškemu nadzorstvu, šolske

knjige naj bi odobrvali ali prepovedali duhovniki.

To so temelji konkordatne šole. Kako je izgledala stvar takrat v praksi, dokazuje dejstvo, da je obiskoval komaj peti (1/5) del šoli podvržene dece resnično šolo.

Z eno besedo: ljudsko poneuomovanje je šlo zopet v klasje. Za vedno se je hotela pozabiti besedo cesarice Marije Terezije, da naj ostane šolstvo vedno le državna zadeva.

S takimi in podobnimi sredstvi je hotela ubiti duhovščina tako zvani „Josefinizem“, (to se pravi nanke nepozabnega cesarja Jožefa II.). Hotela je izročiti vse v Avstriji zopet duhovniški nadvladi.

Ali prišlo so nesrečne vojske od leta 1859 in 1866; z njimi je padlo skupaj dslovanje absolutizma (samovlade) in klerikalstva.

Ko je čul kardinal državni tajnik v Rimu izid bitke pri Königsgrätzu, je baje zaklical: „H mondo casca“ („svet se podira“): In res, avstrijski klerikalni svet se je takrat podrl. Ali napačna je misel, da je bila klerikalna nevarnost takrat za vedno premagana. V 60. letih se je opustil „konkordat“ in se je izdalo svobodne postave, ali klerikalci so napravili vihar in papež Pij IX. je rekel, da so bile te postave „za vedno neveljavne“. Od vseh avstrijskih prižnic se je proklinjala dobre avstrijske postave in se je hnjskalo ljudstvo v odpor.

Ja klerikalci niso opustili boj proti novi šolski postavi niti za trenutek. V tihem, neumornem, 40 letnem delu krto, so dosegli korak za korakom, kar ni bilo mogoče v prvem hipu doseči.

Vrabi čivkajo iz vseh streh, da stojijo svobodne naše šolske postave le na papirju; v resnici se nikdo zanje ne briga.

Takšna je stvar v Avstriji in to na vsakem polju. Nobene postave ni, ki bi omejila zatiranje ljudstva in svobodne misle od strani klerikalstva.

Edino glede duhovniških plač je avstrijska vlada veliko delovala. Postave za zboljšanje duhovniških plač so bile izdane v letih 1885, 1890, 1894, in 1898. In tudi to zvišanje se je imenovalo pred kratkim za premajhno in se je zahtevalo zopetno zvišanje za skoraj 5 milijonov kron.

Da se stvar bolj razume, naj tukaj le omenim, da je naraslo aktivno cerkveno premoženje v Avstriji v letih 1835 do 1880 za okroglo 500 milijonov kron. Od leta 1880 do leta 1900 je naraslo to cerkveno premoženje zopet za blizo 223 milijonov kron. In leta 1900 so presegali skupni dohodki katoliške cerkve skupne izdatke za čez 25 milijonov. Avstrijsko prebivalstvo pa je plačalo cerkvi rednih državnih doneskov l. 1901 že blizo 229 milijonov kron.

Tako stoji stvar! Ali kdor se poda klerikalni nadvladi, kdor omeni nevarnost klerikalne nadvlade, temu se škoduje osebno, tega se opsuje osebno in se ga označi kot sovražnika vere...

Ali to je laž! Mi priznamo, da je vera temelj naše kulture, — mi spoštujemo verski čut vsacega posameznika. Minismo protiverski, temveč le protiklerikalni! In vera ter klerikalizem nista nikdar ednaka pojma, kar je stara resnica!

(Naprej prihodnjije).

Gospodarske.

Letošnji hudi mraz in pravilna rez. (Poročilo deželne sadje in vinorejske šole v Mariboru na Dravi.) Hud mraz ki je vladal od 21. do 22. januarja in od 22. do 23. januarja je v marsičem škodil tudi našim trtam. Ta škoda je večja pri občutljivih sortah in bujno rastočem lesu, ko drugje: večja je tudi v nižjih legah kakor v višjih. Tam, kjer je zapadel sneg tako visoko, da je popolnoma zakril spodnje dele trsov, so ostali spodnji popki čisto zdravi, dočim so bili višji izpostavljeni popolnoma škodljivemu vplivu mraza in so zato trpeli tudi škodo. Žalobog se je to zgodilo v največ slučajih, ker sneg ni bil dovolj visok, da bi varoval trte pred pozebanjem. Preiskave, ki smo jih izvršili v poskumem vinogradu našega zavoda, so poka-

zale sledeče: moslovec je imel v nižavi ozebljenih 100 od 100, v višavi pa 26 od 100 oče; muškati: v nižavi 91 od 100, na višini 64 od ozebljenih oče; žlahtina: v nižavi 98 od 100, na višavi nobeni ozebljeni popki; plavi frank: v nižavi 100 od 100, na višavi 48 od 100 pozebljenih oče; portugizec: v nižavi 99 od 100, na višavi 95 od 100 pozebljenih oče; silvanec: v nižavi 99 od 100, na višavi 50 od 100 pozebljenih oče; laški zelenec: v nižavi 100 od 100, v višavi 46 od 100 pozebljenih oče; beli burgundec: v nižavi 84 in 99 od 100 pozebljenih oče; mali zelenec: v sredini 72 in 78 od 100 pozebljenih oče; plavi burgundec: v nižavi 98 od 100 pozebljenih oče; Zierfahndler; v nižavi 99 od 100 pozebljenih oče; Rotgipflar; v nižavi 85 od 100, na višavi nobenih ozebljenih oče; zeleni veltlinec; na višavi 42 od 100 pozebljenih oče. Kakor lahko razvidimo iz teh števil, je škoda v nižavi večja in vprašamo se: Ali se da popraviti s primerno rezjo ali ne? Pri vrstah in na onih krajih, kjer niso vsa očesa ali večji del ozebljena, se z rezjo gotovo lahko marsikaj popravi. Sem lahko po zgornji tabeli štejemo portugizca, silvanca, laškega zelenca, moslovca, Rotgipflerja, muškati, zelenega veltlineca in traminca, ki so v višjih ali srednjih legah in ki so izgubili polovico, oziroma četrtino očesa, ali pa tudi niso nič trpeli. Dočim se lahko režeta v tem slučaju Rotgipfler in traminca na čisto navaden način, se pri ostalih vrstah zelo lahko izračuni, koliko očesa, ki jih dobri trs, če je zdrav, je mrtvih, torej koliko jih je treba nadomestiti. To se lahko zgodi na ta način, ki ga kaže sledeči primer: Pri takozvani renski rezi na locenj, ki je pri naših novih nasadih navadno v rabi, in pri kateri dobi trs locenj s 8 do 10 očesi in čep z 2 očesoma, torej skupaj, bi manjkalo 3, oziroma 5 do 6 očesa. Ta račun se napravi na podlagi zgoraj priobčene tabele. Zato bo moral sedaj biti locenj še enkrat ali 1/4 tako dolg, ali kar je boljše, treba bode trsu dati 2 locnja namestu dosedanega jednega; potem je namreč privezovanje na srednji kolec lažje. Čep pa mora imeti le 2 očesi, ker nam služi za to, da se trs preveč ne razrase. Če bomo tako ravnali, lahko upamo, da bomo na daljših locnjih, ali na dveh nadomestili ona očesa, ki nam še manjkajo, ker so pozebla. Locnji pa se ne smejo prej privezati, dokler se niso pokazali popki. Če se pri tem pokaže, da je več očesa zdravih, kakor smo mislili in da je torej locenj lepo obraščen in če imajo nove brsti lepe kavrnike, potem se lahko jeden locenj, če sta dva, odreže, da se trs malo ovaruje, ali pa se lahko looenj, če je daljši, primerne prikrajša. Tako si prihranimo nepotrebno privezovanje in odvezovanje. Lahko pa bomo tudi opazili, da popki na locnji niti ne poganjajo ali da jih poganja zelo malo. Če se pokažejo brsti na locnju v bližini trsa, potem odrežemo ostali suhi konec locnja, ker nam je nepotreben. Če pa poganjajo na koncu ali v sredini, potem ga privežemo lepo k srednjemu kolecu. Na redko stoječe brsti se bodo lepo razrasli. Če odrežemo locenj ali kos locnja pozneje, se trs sicer bolj solzi, kjer smo ga vrezali, ali to trsu ne škoduje, kakor so pokazale najnovnejše raziskave profesorja dr. Meissnerja v Weinbergu na Württemberskem. Če so poškodovane vrste, ki se režejo navadno na čep, potem bomo vsled zgorajšnega računa poiskali ravnotako primanjkljaj očesa in ravnali ravnotako. Dali bomo trsu brez izjeme locnje ali pa pridržali rez na čep; tedaj pa moramo narediti 1 ali 2 čepa več ali pa pustiti navadno število, zato pa rezati čepa za 1 ali 2 očesi daljše. V nižavah ali pri onih vrstah, ki so izgubile večino očesa, se bo škoda komaj dala kaj popraviti z rezjo. Za vse slučaje pa je dobro, če obrežemo vse te vrste ne samo pri onih, ki jih tako navadno režemo na čep, ampak tudi pri onih, ki se režejo na locenj, na kratke čepa z največ dvema očesoma; pri tem se moramo posebno ozirati na trse, ki stoje v nižini ali na one, ki so bili pokriti s snegom. Število čepov pa se naj zviša za 2. do 3. Če je navadno dobil trs 3 do 4 čepa, se jih sedaj naredi 5 do 6. Seveda bodo tudi sedaj pognali izvečine le nižji popki in tudi iz starega lesa se bodo prikazali takozvani speči popki, ki bodo pognali mnogo brsti, ktere pa ne bodo imele sadnih nastavkov. Pridelek se zna s takim

* Vseučilnični profesor dr. Wahrmond je imel svoj čas v domostu veleznimiv govor, katerega objavimo deloma v teh dlankih. Op. ur.